

RODOS'A KARŞI İKİ BÜYÜK FETİH GİRİŞİMİ VE ADANIN OSMANLILAR TARAFINDAN ALINMASI

Yrd.Doç.Dr.Necati AVCI
Osmangazi Ü. İlahiyat Fak.

ÖZET

Adaya, 1480 yılında Fatih Mehmed zamanında Mesih Paşa tarafından yapılan uzun fakat başarısız kuşatma, şövalyelerin savaş yeteneklerini arttırmış, savunma sistemlerini bir kat daha sağlamlaştırmıştı. Fakat İstanbul'un fethinden sonra, başka fetihlere de hazırlanmakta olan Osmanlı orduları, git gide genişleyen Osmanlı egemenliği, yeni devletin de içlerine kadar sokulmuş olan böyle sakıncalı bir düşmanın varlığını asla kabul edemeyecek bir duruma gelmişti¹ (Gelibolulu, 'yazma), No.920, 9a; İbn-i Kemal, 1970, 42; Uzunçarşılı, 1972, 1/93; Hermes 1987, 6; Münecimbaşı, 1995, 58; Herbert, 1998, 17; Maksudoğlu, 1999, 9). Zira Rodos şövalyeleri Osmanlı Müslüman hacıları ve ticaret gemilerine sürekli saldırıyor, taciz ediyor, yağmalıyor ve hacıların esir alarak adada köle ve gemilerde tayfa olarak kullanıyordu.

Müslümanların ilerlemesi sonucu, bütün şövalye hakimiyeti süresince Rodos, stratejik önemini korumuş, küçük olmakla birlikte ele geçirilmesi pek güç olduğundan dolayı ada Hristiyanlar için bu önemli hizmeti 1522 yılına, yani Kanunî'nin adayı fethettiği tarihe kadar sürdürebilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Rodos, Şövalyeler, Adanın fethi, Kanunî, Osmanlılar.

1. GİRİŞ

Osmanlıların, yüzyıllar boyunca bayraktarlığını yaptığı dinî, kültürel bir ruhun silinmez izlerini kazıdığı Rodos şehir ve adasının tablosu, hayranlık uyandırıcı ve derin düşüncelere sürükleyici bir tablo ahengini oluşturmaktadır. Kale ve şehirde İslam-Hristiyan izlerini temsil eden çeşitli kültürel ve mimarî kalıntılar ise, başka bir ahenk sergilemektedir. Adada, fatihinin adına yakışacak derecede muhteşem ve mükemmel olan Süleymaniye camii ve hamamı ve daha pekçok kültür harikası sayılacak kitabelerden, ada halkı hâlâ yararlanmaktadır. Burada İslamî-Osmanlı kültür ve sanatı, her türlü dikkat ve saygıya değer, taş kesilmiş izler bırakmıştır.

XIII. Yüzyılın sonları ve XIV. Yüzyılın başlarında, özellikle de 1291'de

1 XIV. Yüzyılın başlangıcında Konya Selçuklularının gücü, birbiriyle rekabete düşen beylerin mücadeleleriyle çöktüğü zaman, bunlardan Ertuğrul, m. 1308'de Ermenistan'dan gelerek Osman "oğlu" ile Anadolu'nun önemli bir kısmını ele geçirmişti. Bundan sonra Orhan, 1326 ile 1337 arasında Bizanslılardan Bursa, İznik ve İzmit'i almış ve sultan unvanını alarak Bursa'yı payitaht yapmıştı. İstanbul'un 1453'te Fatih tarafından alınmasıyla, İslam devletini yeniden canlandıran Osmanlılar, böylece kendi devletlerini kurmuşlardır.

Müslümanlar tarafından Kudüs'ten tamamen sürülen Kudüs şövalyeleri; önce İngiltere kralı II.Henri de Lusignan'ın (Petersbrough, 1867, II/38; Runjiman, 1968, 2/668; III/23; Alasya, 1977, 31; Avcı, 2000, 49) kabulü ile bir kaç yıl Kıbrıs'ta kalmışlar, 1308-1309'da ise Rodos'u işgal etmiş ve adaya yerleşmişlerdir. (Lacroix, 1853, 148; Downey, 1930, 46; Darkot, 1993, IX/753; Serrou, 1962, 67).

Bizans İmparatorluğu tarafından ihmal edilmiş ve tamamen unutulmuş olan bu ada, Osmanlıların gelişi ile hiç beklenilmeyen parlak bir çağ yaşamıştır. Korsanlar ve âsî devlet adamlarına sığınak yeri olmaktan kurtularak, o döneme göre, Avrupa toplumu için büyük bir yenilik olan din ile medeniyetin çarpışmasında birinci plana geçmiştir. Kudüs'ü kaybettikten sonra (Refik, h.1328, VI/53.), Rodos'un o sıralarda geçici olarak düşmüş olduğu unutulma durumundan yararlanarak şövalyeler adayı en önemli, güçlü ve alınmaz bir koruma ve saldırı kalesi haline getirmişlerdi. Böylece kısa bir zaman içinde küçücük şehir ve unutulmuş ada, Avrupanın ve Hristiyan dünyasının en soylu aile ve kanına mensup yüzlerce temsilcisine bir yer; gündün güne artan varlığının gelirini, yerleşim, imar ve savunma işlerine harcayan çok güçlü bir dîni-savaş tarikatine merkez; bütün oniki adayı birbirine bağlayarak Anadolu kıyılarına kadar sokulan şato ve kale şebekesine, esas düğüm noktası olmuştur.

Aslında Yavuz'un son dönemlerinde adanın fethi düşünülmüşse de Rodos, Selim'in Mısır seferinden döndükten kısa süre sonra vefatı üzerine bir müddet daha şövalyelerin elinde kalmıştı. Kanunî ise, saltanat tahtına oturur oturmaz Rodos seferi hazırlıklarına başladı (Bosio, 1594, II/627) ve bu seferin tehlike ve güçlüklerini çok iyi tahmin ediyordu. Kanunî, hazırladığı ordusunu adaya gönderirken kendisi de başına geçiyordu. Adanın kuşatılması 1 Safer 929/20 Aralık 1522'de sona ermişti. Rodos'un son başreisi Villiers de L'ille Adam 1 Ocak 1523'te adadan ayrılmış, böylece Rodos tamamıyla Osmanlı topraklarına katılmıştı. Şehrin baş kilisesi Sen Jan camiye çevrilmiş ve ilk Cuma namazı da burada kılınmıştı. Kanunî'nin de emriyle, ada halkına kesinlikle sert davranılmamıştı.

Ada 1912'deki Trablusgarb savaşıyla İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. Rodos 1522-1912 yılları arasında Osmanlı adalarından oluşan bir sancak olmuştur. Böylece Sultan Süleyman'ın adayı fethetmesi ile Rodos'ta kurulan Osmanlı hakimiyeti aralıksız olarak 390 yıl sürmüş ve Trablusgarb savaşı sırasında, İtalyanların Oniki adayı almasıyla, 5 Mayıs 1912'de son bulmuştur² (Ekrem, 1934, 243; Danişmend, 1972, IV/385; Armaoğlu, 1973, 327, 769). 1942 yılına kadar İtalyan geçici hakimiyetinde kalan Rodos, II.Dünya Savaşı sıra-

2 İtalyanlar hafif bir filo ile Çanakkale Boğazından geçmek için yaptıkları teşebbüs sonuçsuz kalmıca, Limni ve Rodos adalarına asker çıkararak iki adayı işgal ettiler. Ancak Balkan Savaşı başlar başlamaz Lozan şehri civarında Uşi kasabasında bir barış antlaşması yapıldı (Ekim 1912). Osmanlı hükümeti 3 Ekim 1912 tarihli bir kanun ile Trablusgarb ve Bingazi'ye tam bir muhtariyet verdi ve buradaki askerlerini geri çekti. Buraya, fiili ve idarî hiç bir gücü olmamak üzere bir sultan vekili tayin etti. Bu şekilde İtalya, Trablusgarb ve Bingazi'nin ilhalkında serbest kalıyordu. Bunun karşılığında İtalya da Rodos ile civarındaki Oniki adayı Türkiye'ye iade ediyordu. Fakat Balkan savaşının başlamış olması sebebiyle, Yunanlılar tarafından işgal edilmesi muhtemel olduğundan, bu Oniki ada İtalya'nın elinde savaşın sonuna kadar emanet olarak kalacaktı.

sında, önce Almanların sonra da İngilizlerin işgaline uğramış ve Paris Antlaşması ile de Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmış, böylece ada 7 Mart 1947'de resmen Yunan egemenliğine geçmiştir.

2. OSMANLILARIN ADAYA KARŞI İLK BÜYÜK FETİH GİRİŞİMİ VE SONUÇSUZ KALIŞI

Pier Raymon Zakosta 1461'de (Runjman, 1968, III/848.) adaya başreis seçilir seçilmez Roma'da papayı ziyaretinden sonra Rodos'a gitmiş ve orada, fertleri genellikle Kastel ve Aragonyalılardan oluşan bir "Lank" yani askerî bir sınıf ihdas etmiş ve başvekâlet görevini de bu fırka reisine vermiş, bu fırkayı sekize³ ayırıp her birine bir yer tayin etmişti. Şövalyelerin bu düzenlemeden ziyade, paraya ihtiyaçları vardı. Dışarıya olan borçları üçyüz bin duka altına varmış, büyük sıkıntı içindelerdi. Buna karşılık Fatih Mehmed, Midilli adasını ele geçirerek, donanmayı sair adaların fethi için görevlendirmiş ve her türlü tedbirini de almıştı.

Osmanlıların, bir gün Rodos'u ele geçireceklerine kesin gözüyle bakan başreisin, Osmanlı donanmasının İstanbul'a geri gönderilmesi için Rumeli'de bir sorun çıkarmaya çalışmaktan başka çaresi kalmamıştı. Doğrusu Eflak Voyvodasının serkeşliği üzerine, İstanbul'un dikkati Rumeli cihetine çekilmiş, Raymon, Fatih Mehmed'i, bazı siyasî desîselerle şaşırtmaya da çalışmaktan geri kalmamıştı.

Fatih, gözcüleri kanalıyla, bu sırta tamamıyla vakıf olmuş iken, Rodos'tan önce Trabzon şehrini fethetme niyetinde olduğu için 871'de (1467) Rodos'tan gönderilen Sen Gelyom Dö Velfrans ve Rumlardan Kostantin Kolaki Vendili adındaki elçileri, anlamlı bir merasimle kabul etmiş ve davet edilmeleri yönüyle, iki sene anlaşma yapılmasına razı olmuştu. Raymon, bu zamandan istifade ederek Sen Nikola, yani şimdiki Fener Kulesini inşa ettirmişti. Rodoslular tarafından devam etmekte olan bu tedarik esnasında Fatih; zaferden zafere koşmakta idi.

Fatih Mehmed'in, Doğu Bizans İmparatorluğuna son vererek, Osmanlı tahtını İstanbul'a taşıdığı günden beri Hristiyanlık âlemi sarsıntıda kalıp, Hristiyan krallarının çoğu istihkâmlar yaptırmaktan ve yandaşlar, müttefikler aramaktan geri kalmıyorlardı. Özellikle Akdeniz'de uzun zamandan beri korsan-

3 Bunlar:

1. Auvern sınıfı: Nalyak burcundadır, yani kalenin batı kulesinden şövalye sarayına kadar kısım.
2. Fenan sınıfı: Sarayın batı yönünde Sen Jorj, yani Eğri Kapı'ya kadar olan kısım.
3. Fransız sınıfı: Eğri Kapı'dan İspanya kulesine kadar devam eden kısım.
4. İspanyol. Aragon. Katalon sınıfları: İspanya kulesinden Saint Mari, yani Kapalı Kapı'ya kadar uzanan kısım.
5. İngiliz sınıfı: Anulan kapıdan Keşkenoz veya Sen Jan, yani Kızıl Kapı'ya kadar olan kısım.
6. Provans sınıfı: Kızıl Kapı'dan İtalyan burcuna, yani Yahudi mezarlığı hizasındaki Parmaklık burcuna kadar giden kısım.
7. İtalyan sınıfı: Aynı burçtan Saint Katrin, yani Musluk Kapı'ya kadar olan kısım.
8. Kastel sınıfı "Leon ve Portekizler": Musluk Kapı'dan Sen Poi Kapısı'na kadar, yani Damla Kapı'ya kadar olan siniri korurlardı.

lık yapan Venedik ve Rodos şövalyelerini tedip etmek için harekete geçmek, padişahın yüce arzularının cümlesindedir.

İstanbul'da sefere hazırlanan donanmanın Akdeniz adalarını vurmakla görevlendirileceği haberi Rodos'a ulaştığı bir sırada, Jan Baptis, papayı hızlıca bir ziyaretten sonra Rodos'a dönmekle, olağanüstü tedarike başlamıştı. Başreis, Avrupa'dan davet ettiği şövalye reisleri ile müzakere ederek ada istihkâm- larını, yani Lindos, Vellano, Erhancilos ve Triyanda şatolarını iyice tahkim e- dip, reislerden Pier Dö Opsun ise, hâla ayakta kalmış olan hisar hendeklerini genişletmiş ve deniz cihetine yüz doksanbeş metre uzunluğunda demirden bir duvar inşa ettirmişti. Kalelerin ekleri de düzenli olarak onarılmıştı.

Şövalyeler, İran'daki fetihleri ile o sırada şöhret bulan Uzun Hasan'ı, maksatlarına hizmet eder düşüncesiyle, anlaşmaya davet ettiler. Uzun Ha- san'ın, buna karşılık olarak Rodos'a gönderdiği elçi heyeti uzun bir müzakere- den sonra İran'da uzun zamandır süre gelen mezhep çatışmaları çözülmedikçe Akkoyunluların yardımında bulunamayacağını, fakat kendileriyle savunma ve dış saldırılara karşı bir anlaşma yapmaktan geri kalınmayacağını cevap olarak bildirdi. Bu yolda bir anlaşma imzalandı ve Uzun Hasan'ın askerî düzenleme- lerini kolaylaştırmak için ehil olan şövalyelerden bazıları heyete eşlik ederek, İran'a gönderildi.

Başreis, bundan sonra işlerini düzenlemekle uğraşmış ve 8 Haziran 1476'da da ölmüştür. Baptis'in yerine Pier Dö Opsun 1476'da (Runjman, 1968, III/848; Danişmend, 1972, I/347, 409; Uzunçarşılı, 1972, II/170.) ada- ya başreis seçilmiştir. Rodos reisler meclisinin, kendisini Grand Masturlığa seçtiği zaman Dö Opsun elli üç yaşlarında idi. Dö Opsun, Fatih Mehmed'in ci- hangirce yükselmesine sed çekecek bir Hristiyan kahramanı olmak üzere te- lakki edilerek, Auvern büyük duacılığında Rodos'a davet edilmişti. Başreis Rodos'a vardığında istihkâmı iyice tamamlamakla Avrupa'dan gereği kadar erzak ve mühimmat getirmiş, hisar dışındaki bina ve kiliseleri yıkturarak, ka- ra ve deniz kuvvetlerinin artırılmasına çalışmakla, daima endişe kaynağı olan Osmanlı hareketine dikkatini yöneltmeye önem vermişti.

Doğrusu Fatih Mehmed, devlete eskiden beri vergi vermek istemeyen ve Rodos'u ele geçirdiklerinden beri Anadolu sahillerine saldırmaktan geri kal- mayan şövalyeleri, kesinlikle tedip etmek için sürekli tedariklerde bulunuyor- du. Rodos'un fethi için, öneminden çok gibi görünen tedariklerin, Venedikli- lerin şövalyelerle anlaşmasına ve papaların bir haçlı hazırlığı tertibine meydan vermemesi için Venediklilerle bir anlaşma yapılarak, Gedik Ahmet Paşanın (Gelibolulu, (Yazma), No.920, 144b-145a; Yınanç, 1993, I/193; Danişmend, 1972, I/317; Uzunçarşılı, 1972, II/30; Mustafa N. Paşa, 1979, I/50.) İtalya'yı tahrip etmesi ve keşif yapma görevi ile Mesih Paşanın da Rodos'a sevk edil- mesi emrolundu.

Fatih Mehmed, Rodos'u görmüş olan bilirkişilerden oluşan biri bizzat Rodoslu diğeri Eğribozlu ve biri de Alman olmak üzere üç kişiden kuşatma planı hakkında bilgi istemişti. Bu kişiler önce donanmanın sevkıyla görevlen- dirilen Mesih Paşaya (Gelibolulu, (Yazma), No.920, 145a; Danişmend, 1972,

I/347; Oruç Beğ. 1972. 129; Uzunçarşılı, 1972. II/109, 139; Müneccimbaşı, 1995. 297) ve o vasıta ile Fatih'e, adanın istihkâm haritası ile birer kuşatma önerisini arz ettiler. Fatih, bunların üçüne de iltifatta bulunarak, harita ve önerilerini inceleyerek, bilgileri birleştirip ıslah ettikten sonra, savaş hareketine temel teşkil etmesi için Mesih Paşaya verdi.

Rodos şövalyelerinin, oyalama barış teklif ve taktik teşebbüsleri ve müzakerelerinin sonuçsuz kalması üzerine 884/1479 (4 Aralık/ 19 Ramazan) Cumartesi gününden itibaren Hamza Bey kumandasındaki bir hafif Türk filosu, Rodos'la ona bağlı olan küçük adalardan bazılarında akınlar ve çıkarmalar yaparak, savunma tertibatını zayıflatmakla meşgul oldu.

Mesih Paşa, ellibin kadar askeri donanmaya bindirip 884'te (14.12.1479) Akdeniz'e açılarak, adanın Fanez mevkesine yanaşmış ve karaya bir miktar asker çıkararak yürüyüş ve keşfe başlamıştı. Kasabadan Rodolf Döner Dönberg kumandasıyla sevk olunan şövalye süvarisi, Osmanlıların üzerine saldırarak şiddetli bir çarpışmadan sonra, sipahîleri tekrar donanmaya sığınmaya mecbur etmiştir. Mesih Paşa, burada bir iş beceremeyeceğini anlayarak Fenlenker ile İlliyaki adalarını vurmaya gittiyse de, orada bulundurulmuş şövalye müfrezesi tarafından ciddi bir savunma görüp, kışlamak üzere Fenike limanına gitmek zorunda kaldı. Mesih Paşa bu limanda, onarıma ihtiyacı olan gemileri tamir ettirdikten ve gerekli malzemeyi aldıktan sonra, ayrıca gönderilen gemilerle donanmayı, birçok nakliye gemilerinden oluşan ve bilhassa kuvvetli toplarla donatılmış bir filo halinde 160 parça savaş gemisine yükseltip Gelibolu'dan hareket ederek 23 Mayıs/13 Rebiulevvel Salı günü (1480) Rodos önünde göründü. Cüz'î bir şekilde tahkim edilen Triyanda cihetlerine askerini çıkararak, bir kısmını Sur Safa mevki üzerine ve geri kalanını da Despot Varoşu bölgelerine sevketti. Bu donanmaya 70-100 bin kişilik bir kara ordusu da bindirilmişti.

Donanma, limanlar karşısına dikilerek adayı denizden kuşatmakla görevlendirildi. Savaşa bir başlangıç olarak, her iki tarafça şiddetli saldırılar yapıldı. Şövalyeler, Antuvan Dö Morat adında bir kumandanları ile pekçok zayıf verdiler. Mesih Paşa nice zorluklar ile çıkartmış olduğu büyük kıtada üç topu, anahtar makamında olan Arap Kulesini (Tabib Ramazan, (Yazma) No.1622, 163b; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma), No.4221, 60a; Feridun Bey, h.1274, I/538) hedef alıp atışa başlatarak, o taraftan bir yol açmaya başlamış ise de, şövalyeler içeriden bu cepheyi bir hendek ile yine tahkim etmeye muvaffak olmuş ve hatta o sırada Auvern Bahçesi adı verilen yere kurulan bir batarya topuyla karşılık vermekle, Osmanlı topçularına oradan istifade etme fırsatını vermemiştir. Mesih Paşa bir aralık top ateşini kesip, hazırlattığı fedai seriyelerini saldırıya sevketti. Fakat bu saldırı; hazırlanan köprüler düşman tarafından görülmekle birlikte, Haziranın ondokuzuna tesadüf eden bir gecede şiddetli rüzgâr eserek, sal ve köprülerin parçalanmasıyla askerin denize dökülmesinden başka bir sonuç vermedi.

Mesih Paşa, mevcut plan gereğince Arap Kulesini tahrip etmeye çalışıyordu. Ancak bir taraftan Murat Reis Tekkesi önlerine şehitlerin cesetleri defnediliyor, bir taraftan saldırıya devam ediliyordu. Zira düşmanın top ile taşından ve yağlı paçavra atışından, hayli kayıplar vermiş olması dolayısıyla, Osmanlılarca pek o kadar cansiperane hücum edilmiyordu.

Mesih Paşa, Arap Kulesini tahrip etmekten vazgeçerek Yahudi Mahallesine (Danişmend, 1972, I/348 vd.; Uzunçarşılı, 1972, II/140.) isabet eden, İngiliz ve İtalyan burçları adı verilen mevziyi topa tutmuş ve büyük bir gedik açmıştı. Her ne kadar şövalyeler, surun bu kısmının zayıf olduğuna dayanarak içerideki evleri tamamen yıktırıp başka bir hendek ve bir duvar ilave etmeye muvaffak olmuş ise de, bu ikinci duvar da atılan büyük mermilere direnemeyerek yıkılmaya yüz tutmuştu. Fakat Pier Dö Opsun, saldırının en şiddetlisinin bu gedikten geleceğini hesap ederek kükürt, don yağı ve balmumu gibi, alev alan yakıcı maddelerden yapılmış, çabuk yanan humbaralarla karşılamak üzere, Osmanlıları o cephede bekledi.

Doğrusu Mesih Paşa, kale fetholunduğu takdirde, istenildiği gibi yağma edilmesi için askere müsaade edileceğini ilan ederek, teşviklerde bulunmuş ve tamamen savaşa başlanmış, asker söz konusu gedikten içeriye girmiş ve hatta surun üzerine Mesih Paşanın bayrağı bile dikilmiş olduğu gibi, kalenin iç tarafına inmek için de dört adet geniş merdiven gereken yerlere konulmuş idi. Hatta Osmanlı kaynaklarına göre "Yedi alem nasbedilmişti"; artık kale alınmış diye hüküm olunacak bir zamanda, Mesih Paşa'nın, bu büyük başarı karşısında birdenbire cimrilik damarları veya başka duyguları kabarmakla; şehrin yağma edilmeyeceği ve bütün malların hazineye ait olacağını ilan eden kötü bir tedbirine dayanarak (Krş., Celâl-Zâde Mustafa, (Yazma), No.4423, 47a; Bostân, (Yazma) R.1283, 31a; Hasan Bey-Zâde, (Yazma) H.1585, 4a; Danişmend, 1972, I/347; Oruç Beğ, 1972, 129; Uzunçarşılı, 1972, II/140; Mustafa N. Paşa, 1979, I/50; Çelikkol, 1986, 3; Müneccimbaşı, 1995, 297.) askerin hevesi kırıldığından dolayı, henüz kale dışında bulunan askerler içeriye girmekten vazgeçtikleri gibi, önceden içeriye girmiş bulunanlar da dışarıya çıkmaya başladıkları için, şövalyeler böyle kale içine zaferle giren düşmanın bırakıp çıkmasını bir Hristiyanlık mucizesine dayandırarak, o kadar cesurca saldırılara başladılar ki, içeride kalan askerin hemen hiç birisi kurtulamadığı ve hendekler adeta şehitlerin cesetleriyle dopdolu olduğu halde, iki saat kadar bir çarpışma devam etti.

İşte bu suretle, bir an için Rodos alındıktan sonra, Mesih Paşa'nın bu tedbirsizliği yüzünden tekrar elden çıkarak; aylarca dökülen şehit kanları boşa gitmiştir. Halbuki o devrin telakkisine göre "ganimet gazanın hakkıdır". Bilhassa kalelere yapılan umumi saldırılarda bu esas daima ilan ve teyit edilirdi.

Bu felaketin ortaya çıkmasına sebep olan durum ise, Mesih Paşanın hasisliği, askerin yağmalama hırsı ve tamahkârlığından kaynaklanmıştır. Bu son bozguna dek kuşatma üç ay kadar sürüp bu müddet içerisinde Osmanlıların, dokuzbin şehit ve onbeş bin yaralı verdiği tahmin edilmektedir.

Hicri 885 Rebiü'l-ahirin 19. Çarşamba günü (28.6.1480), hakedilmeyen bu yenilgiden sonra (Danişmend, 1972, I/348) Mesih Paşa şövalyelerin elinde bulunan, Bodrum kalesini ele geçirmeye uğraştıysa da, başarılı olamayarak İstanbul'a döndüğü zaman rütbesi vezaretten sancakbeyliğine tenzil edilerek Gelibolu'ya uzaklaştırıldı (Gelibolulu, (Yazma) No.920, 145a; Danişmend, 1972, I/349; Uzunçarşılı, 1972, II/140.).

Başreis, bu zaferi üzerine batılılarca tebrik edilerek, kiliselerde adna manzumeler okunmuş ve papa tarafından takdir ve iltifata mazhar olmuştu. Dö Op-

sun; geri kalan reislerden gerekli olanlarını gerektiği şekilde taltif ederek, pek çok baskı görmekle harap olan İtalyan burcu yakınında ve şimdiki Yahudi Mahallesi nihayetinde "Nöterdam Dö La Vektuvar" adıyla bir kilise yaptırmıştır.

Padişah ise, bu başarısızlıktan dolayı hastalanıp, zayıflığının günden güne artmasına bakmayarak, bir takım husumet göstermeye başlamış olan Mısır'a yakın bulunmak için, gayretle Anadolu üzerine sefere çıkmayı seçmiştir. Ne var ki, Fatih Gökbozan'dan öteye gidemediği için orada Perşembe 4 Rebi'ullevvel 886'da (3 Mayıs 1481) vefat etmiştir (Gelibolulu, (Yazma) No.920, 143a; Neşrî, 1957, II/843; Danişmend, 1972, I/350; Uzunçarşılı, 1972, II/144).

Adaya Velleh Dö L'ille Adam (1521-1522) (Reşat Ekrem, 1934, 39-40; Darkot; 1993 IX/753, Gökbilgin; 1993, XI/103; Runjman, 1968, III/848; Lamartine, trz., III/724; Çelikkol, 1986, 1 vd.; Balducci, 1987, 8n2.) başreis seçilmiştir. Başreisin seçilmesi hususunda, reisler meclisi pekçok problemlerle karşılaşmıştır. Bir taraftan İspanyollar, diğer taraftan İngilizler, şiddetli çekişmelere koyulmuşlardır. Sonuçta Fransa büyük duacısı Velleh Dö L'ille Adam'ın 10 Ocak 1521'de tayini ile, hemen bütün ahali memnun kalmıştır. Ancak ilginç tesadüflerden biri olarak, başreisliğin kendisinin hakkı olduğuna inanan cemiyet müsteşarı Andre Damaral; kin ve düşmanlığını bir türlü yeneemediğinden Velleh'in Rodos'ta son şövalye reisi olacağını bir mucize gibi dile getirerek söylemiştir. Doğrusu şövalye topluluğu, adayı iki asır kadar yönettikten sonra bu kumandanlarıyla beraber terketmeye mecbur edilmişlerdir.

Kanunî Süleyman, Belgrad seferini büyük bir zafer ve başarı ile tamamlayarak İstanbul'a geri dönmüştü. Rodos'un fethi meselesi babalarından güçlü bir ümit olarak miras kaldığı, Avrupalılar tarafından bilinip kesin olmasına dayanılarak başreisin Avrupa'dan dönmesi, reisler meclisince de acele ettirilmiş ve Marselya limanına bir kaç gemi bile gönderilmişti.

Velleh o zaman, Fransa kralı bulunan I. Fransuva'dan (Reşat Ekrem, 1934, 42; Danişmend, 1972, II/77-85, 287, 388; Lamartine, trz., III/722; Çelikkol, 1986, 11.) izin alarak mühimmat ile yola çıktığında, donanmada yangın çıkması ve deniz emîrlerinden Kurdoğlu'nun (Düzdağ, tsz., 278; Danişmend, 1972, II/78; Uzunçarşılı, 1975, II/313; Afetinan, 1983, 5.) tazyik ve tehdidi gibi, nice sorunları aşarak 19 Eylül'de Rodos'a varabilmiştir. Fransa kralının, Almanya'da cihangirlik sevdasına düşen Şarlken (Danişmend, 1972, II/108, 141; Uzunçarşılı, 1975, II/458; Mustafa N. Paşa, 1979, I/99, 101.) ile çarpışmakta olması ve Luther'in (Danişmend, 1972, II/108; Uzunçarşılı, 1975, I/330.) mezhep savaşı henüz devam ettiği için, papanın onunla meşgul bulunması, Osmanlı devleti tarafından da izlenerek, Rodos'un fethi için süratle tedarikle başlanmıştır.

3. İKİNCİ FETİH GİRİŞİMİ VE ADANIN OSMANLILARIN EĞEMENLİĞİNE GEÇİŞİ

Sultan Süleyman, savaşa vesile olmak üzere, önce Rodos'a bir elçi gönderip, şövalyelere itaat etmelerini tavsiyede bulunmuş ve red cevabını alınca da kendilriyle savaşta olduğunu ilan etmiştir (Lamartine, trz., III/727; Gök-

bilgin; 1993, XI/103, Uzunçarşılı, 1975, II/313; Çelikkol, 1986, 6). Rodos kalenin, Fatih zamanından beri denenen metaneti Kanunî'nin bilgisi altında olduğundan dolayı, mühimmat olarak hazır bulunan topların yanında bir miktar daha imal edildi. Osmanlı donanmasına 500 kadirga, 50 mavna, 50 başarda, 100 adet kalita ilave olunup, bunlar için Anadolu'dan 40 bin kürekçi, 25 bin azab askeri hazırlanması emredildi (Celâl-Zâde, (Yazma), No. 779, 138a; Turan, 1970, 57; Danişmend, 1972, II/77; Uzunçarşılı, 1975, II/314; Mustafa Paşa, 1979, I/93). Batı tarihçileri, donanmanın adedini 700 gemi, 60 bin azab, 140 bin yeniçeri askerinden oluştuğunu yazarlar (Lamartine, trz., III/724; Downey, 1930, 46; Serrou, 1962, 71; Çelikkol, 1986, 7). Osmanlı tarihlerine göre, asker sayısı 100 bin, donanma ise 300'ü savaş, 400'ü nakliye olmak üzere, 700 gemiden ibaret idi. 10 Receb 928'de, Ebû Eyyûbi Ansarî'de, Peygamber'in manevî yardımı için dua edildikten sonra asker gemilere bindirilerek, serdar-ı ekremlik görevi vezir Mustafa Paşa üzerinde olduğu halde, donanma hareket etti (Müneccimbaşı, tsz., II/516; Uzunçarşılı, 1975, II/314; Çelikkol, 1986, 8). Gelibolu'ya vardıklarında, muhafızı Yalak Mustafa Paşa (Müneccimbaşı, trz., II/516; Danişmend, 1972, II/77; Uzunçarşılı, 1975, II/314) ile onbin nefer orduya katılarak meşhur Yazıcıoğlu türbesinde de bir dua edilmekle, boğazdan çıkıldı. Akdeniz'de yaydığı saldırı yankıları ve korkusu ile Avrupa'ya dehşet veren Kurdoğlu Muslihuddin'in, Mısır seferlerindeki yararlıkları devletçe tanınmış ve I.Selim'in iltifatına mazhar olmakla birlikte, İstanbul'a gelip kılavuzluk hizmetinde bulunmuş olduğu için bu defa donanmanın limanlarda ve demir atma yataklarında muhafaza olması lazım gelerek, Kazdağı sahilinde serdar-ı ekreme takdim edilmiştir.

Mustafa Paşa, bu kumandanın görüş ve önerilerinden fevkalade istifade etmiştir. Serdar, Sakız'a ulaşmasıyla demir atarak, Çeşme ile Sakız arasındaki boğazı bir liman haline getirmiş idi. Bu heybetli donanmayı gören ahali gayet değerli hediyelerle paşanın huzuruna bir kaç papaz gönderdiler. Serdar, ricalarından sonra hediyeleri kabul ederek onları emirlere dağıttı. Donanma burada kısa bir süre durduktan sonra Sisam Boğazına geçerek yoluna devam etti. Rodos'a civar olan adalardan Herkit (Pîrî Reis, 1935, 243; Müneccimbaşı, trz., I-I/517; Danişmend, 1972, II/80; Uzunçarşılı, 1975, II/314) önüne vardıklarında emirlerden Kara Mahmud'a (Pîrî Reis, 1935, 243; Müneccimbaşı, trz., I-I/517; Danişmend, 1972, II/80, 92; Uzunçarşılı, 1975, II/314.) bir kaç gemi verilerek sahildeki şatonun zaptı emredildi. Kara Mahmud başlangıçta şövalye muhafızları tarafından şiddetli bir savunma ile karşılaşmış ise de, bir kaç saat çarpışmadan sonra kaleyi fethetmekle burcuna zafer bayrağını dikmiştir.

Bu başarı ve zafer başlangıcı üzerine: 18 Recebte Üsküdar yakasına parlak bir alay yapılmasıyla geçen ve Kütahya'da durup dinlenen padişah, maiyetiyle bir divanda toplanıp, onları dinledi. Donanma Vellano önlerinde durunca, Rodos kasabası hizasında keşif yapmak üzere emirlerden "Te'iz" sancağı Beyi Mustafa Bey (Danişmend, 1972, II/218, 249; Uzunçarşılı, 1975, II/395.) bir kaç gemiyle beraber ilerilere gönderildi. Fakat şövalye gözcüleri, bunların Osmanlı donanması öncülerine olduklarına hükmetmekle, zaten donatılmış olan gemilerini, liman dışına çıkarıp taarruz hareketlerinde bulundular. Halbuki Vellano sahilinde demirleyen 700 parça Osmanlı gemisi kale önüne yaklaş-

mak üzereydi. Şu var ki, yapılan müzakere sonucunda donanmanın bir kısmı Vellano sahilinde bırakılarak Muslihuddin filosunun, Serdar-ı ekrem ile birlikte Öküz Burnu cihetine gitmesine karar verilmişti. Serdar-ı ekrem Mustafa Paşa, bir miktar gemisini liman muhafazasına bırakıp, zikredilen mevkiye inerken Sen Nikola burcundan topa tutulmuş ise de, zarar görmeden Öküz Burnu'na varmıştı. Rodos'un bir limanı da bu noktada bulunuyordu. Ancak düşman bu önemli mevziyi iptal etmek için Kızıl Kapı tabyasına büyük bir top yerleştirmişti.

Kaleden firar eden bir esir Müslümanın getirdiği bir haber üzerine (Ramazan, (Yazma) No.1622, 93a; Feridun Bey, h.1274, I/531; Danişmend, 1972, II/79; Avcı, 1995, 29.) Osmanlılar da batarya toplarından birini dışarı çıkarıp mevzilendirdiler. Doğrusu yine firar eden bu zatın rivayetine dayanarak ilk gece atılıp, Kurdoğlu'nun baştardasının dört küreğini parçalayan büyük topun haddinden fazla taş ve demir kırıntılarıyla doldurulup atılmasına dayanarak patladığını da haberlerine ilave etmekle Serdar-ı ekremi bağış ve lütuflarına boğulmuştur.

Sultan Süleyman'ın, Marmaris sahilindeki Karapınar'a kadar gelişi haberi alındığı zaman, Rodosça gereken hazırlıklar yapıp donanma, yüce alayı taşımak için Marmaris'e hareket ettirilmiş ve Kanunî'nin Rodos'a varışı 3 Ramazana (26 Eylül) denk gelmiştir (Ramazan, (Yazma) No.1622, 71b; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, X. defter, 55a; Celâl-Zâde (Yazma) No.4423, 58b; Bostân, (Yazma), R.1283, 35a; Hasan Bey-Zâde, (Yazma), H.1585, 4b; Feridun Bey, h.1274, II/530; Danişmend, 1972, II/82-83; Uzunçarşılı, 1975, II/314; Avcı, 1995, 26.). Padişahın otağı Kızıl Tepe üzerine kurulmuştu. Fakat tarihçi Edvard Biliotti; Sultan Süleyman'ın, Triyanda sahiline yanaşıp çıktığı ve hatta bugün Kubbeli Çeşmeler arasında görülen bir harabenin, hayır ve zafer nişanesi olarak inşa edilen cami-i şerifin enkazı olduğunu, rivayet eder (Biliotti, 1881, 347). Ancak işin doğrusu, Öküz Burnu'na yanaşıldığıdır. Padişahın parlak karşılama töreni ile atılan top ve tüfeklerin sadası bir meydan savaşı derecesinde korku ve heyecana sebep olarak, düşmanı büyük bir telaş sarmış idi.

Ordu erkân ve beyleri hisara beş noktadan askerî hareketin yapılmasının uygun olacağını padişaha kabul ve tasdik ettirmekle, Sadrazam Piri Mehmed Paşa; Kızıl Kapı'ya ve bu noktanın sol cihetine Kasım Paşa'yı ve biraz daha soluna Mustafa Paşa'yı ve Eğri Kapı'ya İnad Ahmed Paşa ile Yeniçeri Ağası Bâlî Bey'i görevlendirip, padişahın buldukları Kızıl Tepe'den savaşı yönettiler (Yinanç, 1993, I/192; Darkot, 1993, IX/756; Gökbilgin, 1993, XI/13; Yurdaydın, 1961, 37; Danişmend, 1972, II/76, 83; Münecimbaşı, trz. II/517). Düşmana gelince; 140'ı Fransız, 88'i İspanyol ve Portekiz, 47'si İtalyan, 17'si İngiliz ve Alman şövalye ile, 4500 muhafız askeri vardı ki, toplam beşbin savunmacıdan ibaret idi (Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 48a; Bostân, (Yazma), R.1283, 32a; Solak-Zâde, h.1298, II/122; Danişmend, 1972, II/77.). Girit'ten de beş gönüllü ile Kandiyeli meşhur mühendis Brisani Gabriyel Martingo getirilmişti (Lamartine, trz., III/725; Balducci, 1987, 7). Bu mühendis kalenin zayıf görünen noktalarını derhal tahkim etmiş, sığın yolları ve su mahzenleri (yeraltı kanalları) yaptırarak, hisarı gerçekten bir şahin yuvasına benzet-

mişti. Buna rağmen başreis, dışarıdan getirtebildiği mühimmat ile yetinmek zorunda kalıp, kale etrafı kuşatılmış ve kendilerine, kaleyi çaresiz mevcut kuvvetle savunmak düşmüştür. İtalyan Burcu adı verilen Parmaklık Kapı cihetine Andelo Jenitel ve yine bu noktaya sırt olan Provans fırkasına Baranje Leunsel, Kapalı Kapı'daki İspanyol sınıfına Fransuva Dö Kareh, Kızıl Kapı ile Eğri Kapı arasındaki İspanyol fırkasına da Mesnil ve Raymon Roje kumandan tayin edilerek, hisarın cephesi yani limanlara bakan nokta ise, başreis Velleh'e bırakılmıştır. Bunların yanında, her bir fırkaya fevkalade olarak ünsalmış şövalyeler yardım etmekte idi. Muhafız askerleri de dört fırkaya ayrılarak Andre Damaral, Jan Bork, Pier Dö Kılıui ve Gabriyel Dö Poyerol gibi meşhur reislerin bilgisi altında, tehlikeye düşecek noktalar gözetiliyordu. Fener Kulesi 20 şövalye, 300 nefer muhafız ve yerli gönüllüleri ile, Giden Dö Kastolan adındaki cesur bir kumandana emanet edilmişti.

Zamanı geldiğinde her iki tarafça şu suretteki tedbir ve tedariklerin tamamlanmasından ve padişahın 5 Ramazan'da (28Eylül), askere teşvik edici nutuklar atmasından sonra, kuşatma toplarına ateş verildi (Ramazan, (Yazma) No.1622, 85a; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 56a; Celâl-Zâde, (Yazma) No.779, 59b; Danişmend, 1972, II/83; Avcı, 1995, 27). Eski silahlarla tahrip edilmesi gerçekten zor olan hisar, yerinden sarsılmaya başlamıştı. Şu da var ki, Eylül ayı başlarına değin yalnız bir noktanın imhasına muvaffak olunarak taarruz etmekle sur içine girilememişti. Fakat kale şiddetli ve kanlı saldırılara uğratılmaya ve hendekleri ise şehit cesetleri ve kanlarıyla doldurulmaya devam ediliyordu. Henüz hiç bir kimsenin kalbini korku sarmamıştı. Ancak ne var ki, inadından dolayı İnad adıyla lakablandırılan (Hain) Ahmed Paşa, Veziri Azam'ı çekemeyerek, münasebetsiz davranışlarda bulunuyordu. Düşman, bu anlaşmazlıktan istifade etmekle, burç ve hendeklerden kazanlarla zift ve katran dökerek askeri beyhûde yere telef etti.

Başarısızlık öyle bir dereceye gelmişti ki, Pîri Mehmed Paşa, kalenin fet-holunamayacağını adeta ilan mertebesine vardırıp, padişahı İstanbul'a dönmek için teşvik etmekte idi. Ancak Sultan Süleyman gibi doğu ve batıda nüfuzunu ispat edip pekiştirmiş bir hükümdara göre kutsal azminden geri adım atmak ölümden beter görüldüğü için, gerek vezirine ve gerek o fikri taşıyanlara karşı sabır ve sebat göstermekle, yiğitliğin ispat edilmesini tavsiye etti. Askerin bu ümitsiz an ve dakikalarında idi ki, Mısır valisi Hayri Beyin, yardıma gönderdiği 24 parça donanmanın kanaldan görüldüğü haberi alınmıştı (Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 59a; Celâl-Zâde, (Yazma) No.779, 60b; Feridun Bey, h.1274, I/530; Danişmend, 1972, II/87; Münecimbaşı, trz., II/518; Gökbilgin, 1993, XI/103; Avcı, 1995, 27). Mısır donanması şiddetli bir ateşe uğrayarak Öküz Burnu'na yanaşabilmişti.

Mehmed Paşanın önerisi, kalenin metanet ve dayanıklılığı cihetiyle top kullanımından ziyade hendeklerin doldurulmasıyla, askeri üzerinden yürütmek olduğu halde Ahmed Paşa kalenin, tam aksine yalnız top ile zaptı mümkün olabileceği görüşünde ısrar etmekte idi. Donanma serdarlığına gelip, Mısır valisi Hayri Beyin vefatı üzerine Mısır'a gitmekle görevlendirilen Mustafa

Paşa, Pîrî Mehmed Paşanın görüşünü tasvip etmekle kendi fırkasını toprak tabyalar inşasıyla meşgul etmiştir. Bu suretle sair beylerce de sunulan uygun görüşlerle, Ahmed Paşa fırkasına ait toprakların iptal edilmesi önerisiyle, barut dağıtılmasından vazgeçmişti. Savaşa bu şekilde başladığı sırada Kara Mahmud'a, İlli-yaki, Sömbeki ile civarı küçük adaların zaptı için ince bir donanma verilerek sevk edilmiş ise de (Feridun Bey, h.1274, I/532; Pîrî Reis, 1935, 238.), ufak tefek burçlar içine çekilip savunmaya başlayan şövalyelere önem verilmeyerek ihtiyatsız yapılan taarruz esnasında Kara Mahmud şehit edilerek sair beyler ve asker perişan olmuştu.

Şövalye fertleri ise, dışarıdaki zayıyata bir derece vakıf olmakla birlikte savaşa cesaret ettikleri için, üç bin kadar fedaiye zırhlar giydirilmekle Eğri Kapı'dan çıkarılmış ve çarpışmaya sevk edilmişlerdi. Doğrusu Mısır askerleri, düşmanın taarruzuna karşı kahramanca savunma yapmış ve hatta üçyüz doksan kıya ağırlığında gülle atan Mısır topraklarının ateşiyle, Eğri Kapı hayli hasara uğramış; ancak Mısır ordusu pekçok kayıplar vermiştir.

Şevvalin 13'ünde Mustafa Paşa'nın öneri ve mutalaasıyla, tekrar bir taarruz için askere emir verilmiş ve bu defa da yenilgi dışarıda kalmış ise de, İlli-yaki'ye gönderilen Osmanlı donanmasının İncirli adasını (Feridun Bey, h.1274, I/532; Pîrî Reis, 1935, 248.) da ele geçirdiği haberi padişahın kulağına gelerek, memnuniyet duyulmasına vesile olmuştur.

Mustafa Paşa, askerine ciddi ve fevkalade bir düzen vererek lağımın kazılmasıyla, bulunduğu noktadan hisarı tahribe devam ettiği gibi, Ahmed Paşa fırkası 26 Şevvalde iki büyük lağıma ateş vererek şiddetli bir taarruza geçmiştir. Bununla beraber hiç bir tarafça zafere ulaşılmamıştır. Çünkü şövalyeler miktarca az olduğu halde, kudretli mühendisler ve ustalarının bilgisi altında hasarlar bir taraftan tamir ediliyor diğer taraftan da savunma yapılarak, yeni kule ve duvarlar inşa etmeye muvaffak olunuyordu. Pîrî Mehmed Paşa fırkasına saldırmakla, bir sancak zaptına cesaret eden şövalye fedaileri asker tarafından takip edilerek, beşyüz kadarı öldürülmüş ve esir alınanların kesik başları padişahın otağına gönderilmişti.

Bayramın yaklaşması ile iki üç gün dinlendikten sonra padişah, müzâkere sonucunda her fırkadan taarruza geçilmesi emrini verdi. Ertesi gün seher vakti, gerek karadan ve gerek denizden, şiddetli bir taarruz yapıldığı halde hiç bir cihetten bir zafere ulaşılamamasına dayanarak, Sultan Süleyman aşırı derecede hiddetlenerek bindiği bir at üzerinden askeri bizzat idare etmek için düşman ateşine, yani kale burçları altına sokulmak istedi, fakat ordugâhca buna meydan verilmedi. Neticede padişahın öfkesi fırka kumandanlarına büyük bir cesaret vererek, Pîrî Mehmed ve Ahmed Paşa kollarından lağımlara ateş verilmeyi müteakip bir kaç şiddetli saldırı yapılmıştı. Fakat yine bir başarı sağlanmaması yüzünden, padişah ordusu ne derece ümitsiz olmuş ise de, üç dört aydan beri kuşatma altında ve savunmada bulunan şövalyeler de, gelecekle-rinden o nispette ümitsiz bulunuyorlardı.

Sultan Süleyman tarafından savaşmaksızın itaat etmesi için başreise defalarca haber gönderildiği halde o, Rodos'un tekrar kendilerinde bırakılması şar-

tıyla barışa talip olmuştu. Bu durum ise, her taarruzun arkasından ölü gömülmesi için, askerin meşgul olduğu bir sırada saldırıya hazırlanmayıp dinlenmede bulunmalarıyla sabittir. Zilkadenin 15. günü, asker tekrar tanzim edilip cesaretlendirilerek Ayas Paşa kolundan; gece yarısında bir lağıma ateş verilmesi ve Tersane meydanı, şimdiki gibi tutulmuş olmayıp deniz; bedenler dibine kadar sokulmuş olduğu için, liman korumasındaki gemilerin hisara palamar bağlarcasına yanaşmakla top atarak hücum edilmesi ferman buyrulmuştu.

Ayas Paşanın zaferi üzerine sair fırkalara ve bu cümleden Pîrî Mehmed Paşa fırkasına bir şevk ve gayret gelerek, anılan fırka ile bütün sol kanat şiddetli bir taarruza geçmiş ise de, istenilen şekilde başarı sağlanamayarak, saldırı Yeniçeri Ağası Bâli Beyin şehit düşmesiyle sonuçlanmıştır. Yalnız şu var ki, sağ ve sol kanatlar ile merkez kabul edilen Kızıl Kapı cihetinden, hisar yer yer zedelenmiş olduğu için, şiddetli bir taarruz ile artık düşmana üstün gelineceği ümidi beylerin kalplerinde yer tutmuş idi. Kanunî Süleyman, derhal açıktan barış isteyerek, huzurunda Fetih suresi (Kur'an, Fetih 48/1-29) okunmasıyla askerin kalpleri ruhânî bir feyiz içinde aydınlanmış ve hırslandırılmış, kalenin son ve ciddi bir taarruza daha direnci olabileceğini bildirmiştir. Pîrî Paşa, bu defa da Bâli Beyin şehit düşmesiyle son bulan çarpışma derecesinde iş gördüğü halde, hisar içine layıkıyla sokulamamıştı. Hatta Kızıl Kapı'dan Parmaklık hattına kadar uzanan Mehmed Paşa kolundan onbeş bin kadar asker zayıt verilmişti. Bu kadar zayıta mukabil Mesîh Paşa Kulesi adı verilen yerden başka önemli bir nokta ele geçirilememişti.

Muharrem ayının 17. günü hisardan bir Yahudi tabip kaçarak (Ramazan, (Yazma) No.1622, 93a; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 75a; Celâl-Zâde, (Yazma) No.779, 68b; Feridun Bey, h.1274, I/536; Avcı, 1995, 34) padişahın huzurunda düşmanın durumunu tamamıyla anlatıp ve bazı zayıf kalan noktaları göstermekle, hemen her taraftan taarruza geçilmesini tavsiyede bulundu. Sonuçta bu haber üzerine padişah gibi, beyler de memnun olmuş ise de, askerin bir kısmı sonuçsuz çabalardan, direnmelerden ümitsiz kalarak İstanbul'a dönmek için aralarında anlaşmaya bile başlamışlardı. Yine bu aralık kaleden iki şövalye neferi daha kaçarak, padişahın alayına iltica ettiler. İddialarınca -padişahu yanılmak üzere- şövalyelerin barış talebinde olduklarını bildirdiler. Buna karşılık yeniçeri reislerinden bir kaç zat, başreis Velleh nezdine gönderildi. Şövalyelerin bundan maksatlarının vakit kazanmak ve Avrupa'dan destek bekledikleri olduğu Pîrî Mehmed Paşa tarafından padişaha bildirilerek, bunun gibi sığınmacıların sözlerine önem verilmemesi hatırlatılmıştı (Ramazan, (Yazma) No.1622, 157b; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 76b, Celâl-Zâde, (Yazma) No.779, 69a; Feridun Bey, h.1274, I/537). İçinde bulunulan ayın 20. gününe rastlayan bu olay gecesini, Pîrî Mehmed Paşanın önerilerinde olduğu gibi, Avrupa'dan 15 parçadan oluşan bir filo ile asker ve cephane yetiştirilip kaleye sokuldu (Ramazan, (Yazma) No.1622, 155b; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 76b, Celâl-Zâde, (Yazma) No.779, 69a; Hasan Bey-Zâde, (Yazma), H.1585, 5b). Sözlerinde durmayan şövalyelerden tekrar gelen bir heyet fertlerine artık önem verilmeyerek hepsi de tedip kılıcından geçirildi. Avrupa'dan yetiştirilen bu yardım askerleri, ilk ateşte Osmanlılardan pek çok zayıta yol açmakla beraber, Sultan Süleyman ümitsizliğe düşerek adeta

eşyasının bir kısmını Ferhad Paşa ile İstanbul'a göndermek istedi. Bu kez de tedbir ve maharet sahibi Pîrî Mehmed Paşa, padişaha biraz daha sabrolunmasını rica ederek kesin bir savaş yapmaya izin aldı.

Parmaklık civarının, Mesîh Paşa Kulesi de dahil olduğu halde, Osmanlıların eline geçmesi; Velleh'in başreisliğe seçilmesinde şiddetle itirazda bulunan ve kuşatma hengâmesinde İtalyan fırkasında görevlendirilen, başvekil Andre Damaral'ın gayretsizliğine verilerek, ihanet yapmakla suçlanmış ve reisler meclisinde yargılanarak asker önünde idam edilmiştir. Bu haberin, padişahın ordusuna ulaşması üzerine hayli memnun kalınmış, çünkü Damaral'ın şimdiye kadar yapılan savunmaları, kendini Osmanlılar arasında cesur bir kumandan olarak tanıttığı halde, Biliotti gibi tarihçilerin, adı geçeni kinamaları ve suçlamaya devam etmeleri ile 1522'de havaya uçurulan Sen Jan kilisesinin bodrumundaki barutu, Damaral'ın gizlice koydurup şövalyeleri mühimmatsız bırakmaya çalıştığını iddiada bile bulunmuşlardı. Sonuç olarak bize göre, başreis ile Damaral'ın arasında ortaya çıkan kişisel soğukluk, yararlanmayı gerektirip, idam edilerek ölümünden fazlasıyla istifade edilmiştir. Başreis, Avrupa'dan aldığı yardımı kısa zamanda tüketip, desiseler yapmasıyla kuşatmadan kurtulmak istiyor ve hatta padişah alayı Muğla'ya kışlamaya gittiği takdirde, kaleyi iyice tahkim etmekle, Osmanlılardan intikam almayı ümit ediyordu.

Fakat kışlamak düşüncesinin, Osmanlı ordusu arasında yayılmasından beri, taarruzlar sonuçsuz kalmıyordu. Adeta her taraftan ya bir beden yıkılmasına veya bir burç zaptına muvaffak olunuyor ve Osmanlı bayrağı hemen kalenin bazı yerlerine dikilerek heybetle, korkuya yol açıyordu. Osmanlılar gün geçtikçe ilerleyerek düşman elinde yalnız şövalye şatosunu bıraktılar. Batı tarihçilerine göre, kuşatılanların feryatları, padişahın merhametli kalbine tesir ederek, daha fazla tazyikin şer'an yasak olduğunu açıklayarak, aman dilemeleri gereği bildirilmiş iken, Velleh bunlara cevap vermemiş ise de, sonra kendi hayatının tehlikede kalacağını anlayarak, Osmanlıların Yahudi Mahallesindeki Saint Mari kilisesinin Çan Kulesinden verdikleri işaretle, değirmenler üzerinden itaat sancağını çekmeye mecbur olmuş!

Osmanlılar tarafından zafer temin edilmiş olduğu halde, barışa yine onların talip olması ilginç gibi görünmekte ve Osmanlı tarihçileri, bu noktaları cevapsız bırakmaktadır. Başreis hemen o saat Don Raymon Merkez ve Duk Lopesi Döbasi adlarında iki temsilcisini, padişahın otağına göndermekle müzakere talebinde bulundu. Sultan Süleyman'ın; kaleyi üç gün zarfında tahliye etmelerine dair sunulan şartı kabul edilmeyerek, iki tarafça tekrar çarpışmaya başlandı. Pîrî Mehmed Paşa fırkası, bedenlerden zaferle aşarak sur içinde bir kaç noktaya yerleşti. Başreis, bir sonraki saldırıya karşı koyamayacağını anlayınca, Sultan II.Bayezîd zamanında imza edilen, bir barış anlaşmasından söz ederek, muhatablarını ikna etmeye çalışmak istedi. İnad Ahmed Paşanın eline geçen bu ahidnâme parça parça edilerek, tarikat reisine red cevabı verildi. Velleh, padişahın sunulan taleplerine muvafakat edeceğini arz etmek için, biri Latin diğeri Hristiyan olmak üzere Antuvan Doğru başkanılığında, tekrar heyetler gönderdi (Danişmend, 1972, II/86; Lamartine, trz., III/731; Uzunçarşılı, 1975, II/315; Balducci, 1987, 8; Avcı, 1995, 37). Yapılan müzakerelerde:

1. Müslüman esirlerin iadesi.

2. Hıristiyanların kendi mezheplerindeki âyinlerini serbestçe icra etmelerine müsaade edilmesi,

3. Eskiden olduğu gibi Rodos'ta kalacak olanların beş sene müddetle arazi vergisinden başışlanmaları,

4. Başreis ile beraber Avrupa'ya gitmek isteyenlerin, mal ve canlarına saldırmayarak aman verilmesi, limandaki şövalye gemilerinin ve bir miktar top ve silahlarının teslimi,

Şartlarıyla bir anlaşma yapıp, 6 Safer (929/25.12.1522) Perşembe günü imza edildi (Ramazan, (Yazma) No.1622, 163b; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 77b; Celâl-Zâde, (Yazma) No.779, 70a; Solak-Zâde, h.1298, II/125; Karaçelebi-Zâde, h.1248, 88; Uzunçarşılı, 1975, II/315; Avcı, 1995, 37). Sultan Süleyman, ertesini Cuma günü Arap Kulesi adıyla anılan, yüksek burçta ezanın okunmasıyla fethi ilan etmenin arkasından 5-6 yüz kadar maiyetiyle birlikte Kızıl Kapı'dan içeri ilerleyerek Sen Jan kilisesine girdi. Burada Cuma namazı kılındıktan sonra şehrin meşhur semtleri gezildi, ordugâhta ve donanmada bir taraftan top atılmak ve bir taraftan, o zamana mahsus musiki ile, başarı törenleri icra edilmek gibi zafer gösterileri devam etmekte idi.

929 Saferin 12. günü (1 Ocak 1523) başreis Velleh, aldığı 12 gün mühlet zarfında, gemilerini hazırlayarak beş bin kadar maiyeti ile Avrupa'ya gitmesine izin istedi (Ramazan, (Yazma) No.1622, 164a; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 77b; Gelibolulu, (Yazma) No.920, 275b; Bostân, (Yazma), R.1283 40a; Solak-Zâde, h.1298, II/125; Karaçelebi-Zâde, h.1248, 68; Feridun Bey, h.1274, I/539). Sultan Süleyman, Velleh'in kuşatmanın başlangıcından beri cesaret ve kahramanlığına hayran kaldığından dolayı, adadan hareket etmesinden önce kendisiyle görüşmeyi arzu ettiğini buyurdu. Başreis, biraz tereddüt ettikten sonra buna cevap vererek, beraberinde dört kadar kıymetli altın tabaklarla gelip padişahın eteğini öptü. Kanunî, bu manzaradan etkilenip karşısında duran yaşlı Velleh'in hatırını okşamak için: "Şan, zafer ve mülk kaybı ile hükümlerlik bir kader cilvesidir" buyurdular. Daha sonra reise bazı hediyeler ihsan buyrularak gitmesine müsaade edildi. Bu karşılaşmanın arkasından, şövalyeler limandan ayrılıp yollarına devam ettiler.

Sultan Süleyman, Sen Jan kilisesini camiye çevirterek gerekli hizmetleri, idare yönünden de tımar itibariyle memur ve muhafızları tayin için meşgul olduktan ve bütün devlet erkânı ve âlimlerle beraber anılan camide (Ramazan, (Yazma) No.1622, 168a; Kemal Paşa-Zâde, (Yazma) No.4221, 83b; Celâl-Zâde, (Yazma) No.779, 70b; Bostân, (Yazma), R.1283, 42a; Karaçelebi-Zâde, h.1248, 69; Feridun Bey, h.1274, I/539.) Kur'an ve Rasulullah'ın (s.a.) mevlit ve menkıbelerini okuttuktan sonra, donanmaya binerek yine Marmaris'e geçti. burada bir gün kaldıktan sonra da İstanbul'a hareket etti.

KAYNAKÇA

- Afetinan, A. (1983). *Pirî Reis*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ahmet Refik. (1328h.). *Büyük Tarih-i Umumî*, İstanbul: Kitaphâne-i İslâm ve Askerî Matbaası.
- Alasya, H.F. (1977). *Kıbrıs Tarihi*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1973). *Siyasi Tarih*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Avcı, N. (1995). Kanunî'nin İkinci Büyük Seferi Olan İstanbul-Rodos-İstanbul Seferi Menzilleri, Isparta: *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi 1*.
- (2000). *Rodos Tarihi*, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Balducci, H. (1987). *Rodos'taki Türk Mimarisi*, (Çev. Rodoslu, C.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Biliotti, E. (1881). *Cotrer L'île Rhodes*, Rodos: Yayınevi yok.
- Bosio, I. (1594). *Istoria della Sacra Religione et ill ma Militia di San Giovanni Gierosalomitano*, Rome: Libreria Bardi.
- Bostân, (trz.). *Cülûs-nâme-i Sultan Süleyman*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Ktp., No. 1283, (Yazma).
- Celâl-Zâde M. (trz.). *Tabakâtu'l-Memâlik ve Derecâtu'l-Mesâlik*, Süleymaniye Kütüphanesi., Fatih Ktp., No.4423, (Yazma).
- (trz.). *Tabakâtu'l-Memalik*, Millet Kütüphanesi, No. 779, (Yazma).
- Çelikkol, Z. (1986). *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Danişmend, İ.H. (1972). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul: Türkiye Yayınları.
- Darkot, B. (1993). *Rodos. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Downey, F. (1930). *Soliman le Magnifique*, Paris: Biblioteque Historique Payot.
- Düzdağ, E. (trz.). *Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıraları*, İstanbul: Kervan Yayınları.
- Ekrem, R. (1934). *Osmanlı Muâhedeleri ve Kapitülasyonları*, İstanbul: Türkiye Matbaası.
- Feridun Bey. (1274h.). *Münşeâtü's-Salâtn*, İstanbul: Dersaadet Matbaası
- Gelibolulu, M.A. (trz.). *Künhü'l-Ahbar*, Raşid Efendi Kütüphanesi, No. 920, Kayseri, (Yazma).
- Gibbons, H.A. (1998). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (Çev. Arı, B.), Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Gökbilgin, M.T. (1993). Süleyman I. *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Hasan Bey-Zâde. (trz.). *Tarih*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Ktp. No. 1585, (Yazma).

- İbn-i Kemal. (1970). *Tevârih-i Âl-i Osman*. I. Defter (Yay. Turan, Ş.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kara Çelebi-Zâde, A. (1248h.). *Süleymannâme*. Bulak: Dersaâdet Matbaası.
- Kemal Paşa-Zâde, (trz.) *Tevârih-i Âl-i Osmân*. X. defter, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Ktp., No. 4221, (Yazma).
- Lacroix, L. (1853). *Iles de la Grèce*, Paris: Librairie Imperiale.
- Lamartine, A. (trz.). *Türkiye Tarihi*, (Yay. Uzmen, M.), İstanbul: Kervan Matbaacılık.
- Maksudoğlu, M. (1999). *Osmanlı History (1289-1922)*, Malaysia: International Islamic University Yayınları.
- (1999). *Osmanlı Tarihi*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Müneccimbaşı. (1995). *Camiü'd-Düvel* (Çev. Ağırakça, A.), İstanbul: İnsan Yayınları.
- (trz.). *Sahaifü'l-Ahbar fi Vakâyi'i'l-Âsâr*, (Çev. Erünsal, İ.), İstanbul: Kervan Yayınları.
- Neşrî. (1957). *Cihannumâ* (Yay. Unat, F.R.- Köymen, M.A.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Nuri Paşa, M. (1979). *Netâyicu'l-Vukuât*, (Yay. Çağatay, N.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Oruç Beğ. (1972). *Tarih*, (Hzr. .Atsız, N.), İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Petersbrough, B. (1867). *Gesta Regis Henrici*, London: Yale University Press.
- Pîrî Reis. (1935). *Kitab-ı Bahriyye*, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Runjiman, S. (1968). *Tarihu'l-Hurûbi's-Salibiyye*, (Çev. Arîni, S.B.), Beyrut: Dâru's-Sakâfe.
- Serrou, R. (1962). *Ordre de Malte*, Paris: The Divit Press.
- Solak-Zâde. (1298h.). *Tarih*, İstanbul: Dersaâdet Matbaası.
- Tabib Ramazan. (trz.). *el-Fethiyyetu'r-Radosiyyetu*, Paris Millî Kütüp., No.1622, (Yazma).
- Turan, Ş. (1970). *Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1972). *Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yınanç, M.H. (1993). Ahmed Paşa, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yurdaydın, H.G. (1961). *Kanunî'nin Cülusu ve İlk Seferleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.